

Οι κούφιας λέξεις

Ο άνθρωπος από παμπάλαιους χρόνους έχει επινοήσει τις «λέξεις» και την πλοκή τους, ως αληθινές απεικονίσεις ή ως συμβολικές παραστάσεις πραγμάτων και γεγονότων, για να συνεννοείται με τους ομοίους του. Να εκφράζει τις σκέψεις και τα αισθήματα, τις επιδιώξεις, τις διαθέσεις και τις επιθυμίες του, και να επικοινωνεί μαζί τους. Οι λέξεις όμως έγιναν όχι μόνο για να αποκαλύπτουν, αλλά και για να κρύβουν από τον άλλο τα ψυχικά μας βιώματα, όταν από ντροπή, συμφέρον ή δόλο θέλουμε να τα αποσιωπήσουμε ή να τα παραμορφώσουμε.

Εκεί κυρίως όπου οι λέξεις πρόκειται να εκφράσουν αφηρημένες έννοιες, η πλάνη (όχι σπάνια και η απάτη) είναι αρκετά συνηθισμένη. Τόσο περισσότερο μάλιστα, όσο τα λεκτικά σύμβολα που μεταχειριζόμαστε έχουν κατά κάποιον τρόπο εγκατασταθεί μόνιμα στη γλώσσα μας και κανείς δεν μπαίνει στον κόπο να εξετάσει την προέλευση, την κατασκευή και τη χρήση τους. Τότε καταλαβαίνουμε «περίπου» τι εννοούν, τα δεχόμαστε όμως και τα επαναλαμβάνουμε με την πεποίθηση ότι και αυτός που μας ακούει καταλαβαίνει «αρκετά» το νόημά τους.

Τα παραδείγματα αφθονούν και καθένας μπορεί να προσφέρει τα δικά του. Τι σημαίνουν, για παράδειγμα, φραστικά σύμβολα σαν αυτά εδώ: «η ουσία της ιδέας», «ο πνευματικός κόσμος», «εσωτερικές και εξωτερικές ιδιότητες», και τα παρόμοια; Πολλά απ' αυτά, θα παρατηρήσει κανείς, είναι εκφράσεις μεταφορικές και πρέπει να συμπεράνει το νόημά τους από τα συμφραζόμενα. Ασφαλώς. Αλλά είτε μεταφορικά, είτε κυριολεκτικά τις εννοήσουμε, πάλι η σημασία τους βρίσκεται ανάμεσα στο «περίπου» και στο «αρκετά», με αποτέλεσμα ο ακροατής να μένει μετέωρος, και ο ευκολόπιστος να γοητεύεται από τη ρητορική τους αξία, ενώ ο απαιτητικός άδικα ψάχνει να βρει το νόημά τους και μένει αμετάπειστος.

Ας ονομάσουμε «κούφιας» τις λέξεις-έννοιες που είτε από τη φύση τους είτε από τη βιασύνη μας έχουν θολό και ακαθόριστο το νοηματικό τους περιεχόμενο. Όταν φεύγουμε από τα συγκεκριμένα πράγματα και προχωρούμε προς αφηρημένα σχήματα, η γλώσσα μας γεμίζει απ' αυτές, χωρίς όμως να δυσχεραίνεται πολύ στην πρακτική καθημερινότητά της η ζωή μας. Εκείνη που υποφέρει είναι η θεωρητική μας σκέψη.

Πώς θα απαλλαγούμε από το βαρύ και άχρηστο, κάποτε και επικίνδυνο, φορτίο των κούφιας λέξεων; Τη λύση του προβλήματος θα αναζητήσουμε στην ανάταξη της Παιδείας μας, στον αναπροσανατολισμό της από τις αφαιρέσεις προς τα συγκεκριμένα, από τις εικασίες προς τα πράγματα. Και τούτο πρέπει να γίνει σε δύο χρόνους. Πρώτα να μάθουμε να αφαιρούμε το μεταφορικό ντύσιμο από τις εκφράσεις μας ή να συνειδητοποιούμε ότι αυτό που λέμε δεν είναι η πραγματική, αλλά η συμβολική ιδιότητα του αντικειμένου.

Το δεύτερο που πρέπει να διδαχτούμε, πάλι από νωρίς, είναι για κάθε λέξη που μεταχειριζόμαστε να εξετάζουμε εάν αντιστοιχεί σ' αυτό που επιθυμούμε να πούμε. Είναι ανάγκη επιτέλους να μάθουμε ότι εκείνο που λέμε πρέπει πρώτα εμείς να το καταλαβαίνουμε και ύστερα οι άλλοι. Και το καταλαβαίνουμε τότε μόνο, όταν εκφράζει πραγματικά, κυριολεκτικά αυτό που επιθυμούμε να πούμε, για να μας νιώσει και ο άλλος. Αν τύχει να δούμε τον άλλο αμήχανο, με μάτι θολό, απόδειξη ότι δεν «εννοεί», να εγκαταλείψουμε αμέσως τα σύννεφα – τις παραβολές, τις υπερβολές, τα υπονοούμενα – και να μιλούμε με σαφήνεια και ακρίβεια.

Ε.Π. Παπανούτσος. (2002). Οι κούφιες λέξεις. Στο: Κ. Τσιρόπουλος (επιμ.). Τα δοκίμια των Ελλήνων, 164-169. Αθήνα: Μέγας Αστrolάβος-Ευθύνη (διασκευή).

ΘΕΜΑΤΑ

A1. (Μονάδες 15)

A1. Πώς αντιμετωπίζει ο συγγραφέας του κειμένου τις «κούφιες λέξεις»; (60 – 80 λέξεις)

(μονάδες 15)

A2. (Μονάδες 10)

A2. Ποια συλλογιστική πορεία ακολουθεί ο συγγραφέας στην πρώτη παράγραφο (Ο άνθρωπος... παραμορφώσουμε) του κειμένου;

(μονάδες 10)

B1. (Μονάδες 10)

B1. Να δημιουργήσετε μία παράγραφο 50-60 λέξεων, στην οποία να χρησιμοποιήσετε τις λέξεις του κειμένου με έντονη γραφή, με βάση τη σημασία τους στο κείμενο: αληθινές, αποκαλύπτουν, λέξεις, έννοιες, γλώσσα.

(μονάδες 10)

B2. (Μονάδες 15)

B2.α. Ο τίτλος του κειμένου είναι κυριολεκτικός/δηλωτικός ή μεταφορικός / συνυποδηλωτικός;

(μονάδες 5)

B2.β. Να δώσετε έναν σύντομο κυριολεκτικό/δηλωτικό τίτλο στο κείμενο.

(μονάδες 10)